

Hafızası yorgun Kafkas kabilesi

Tevfik Esenç dışında artık anadillerini konuşmayan, hatıraları ve hafızaları yorgun Ubihların yaşadığı Manyas'ın Haciosman köyünde, "Son Sesler" filmi, sekiz kişilik bir ekip tarafından 22 günde hazırlandı.

Cezmi Ersöz

Bir Kafkas kabilesi olan Ubihlar Anadolu'ya geldiklerinde sayıları otuz binmiş. Güney Marmara'daki birkaç köyde konuşulan Ubihçayı, araştırmacı-Kafkasolog George Dumézil'e göre, 1958 yılında sadece 25 kişi konuşabiliyor; fakat bugün bu 25 kişinin büyük çoğunluğu artık yaşamıyor. Tevfik Esenç, dünyada Ubihçayı en çok hatırlayabilen, anadilini zamana karşı koruyan ve bir dil bütünlüğü için de Ubihçayı günlük dil olarak kullanabilen son kişi...

81 yaşındaki Tevfik Esenç, dileriz daha uzun yıllar yaşar; ama öldüğünde, Ubihça dilini konuşan kalmayacak; Ubihça artık araştırma kitaplarında, makalelerde, akademik çalışmalarda yaşayacak yalnızca...

Ubihçanın son sesi, Manyas'ta

Bu trajik gerçek, Sinema-TV Enstitüsü mezunu, 29 yaşındaki sinemacı İsmet Arasan'ı derinden etkiler. Ve hayatında, yalnızca sinema yapmayı "hayalperestçe" tercih etmiş olduğu için, Ubihlar ve Tevfik Esenç'le ilgili bir film yapmak için hemen eyleme geçer ve Ubihları çok yetkin bir şekilde araştıran Fransız araştırmacı, Kafkasolog Georges Dumézil'in bir yazısında Ubihların ve Tevfik Esenç'in Güney Marmara köylerinden birinde yaşadığını öğrenir öğrenmez, sinemacı arkadaşları Cemal Uzunoglu ve Alican Gebeş'le birlikte yollara düşer. Köy köy, kasaba kasaba Tevfik Esenç'in izini ararlar; Allahtan çevrede yaşayan Çerkesler, adresler ve bazı kişiler konusunda uzak görüşlülerdir. Böylelikle bu umutsuz arayış, mutlulukla sonuçlanır. Günler sonra film ekibi, Tevfik Esenç'i Balıkesir'e

Bugün 81 yaşında olan Tevfik Esenç, yeryüzünde bir dili, Ubihça'yı, konuşabilen tek insan.

Ubihlılar, Haciosman köyü meydanında, kabilelerine has bir dansı izliyorlar: Kafkasya'daki Çerkez kabileleri arasında, gururları ve savaşçılıklarıyla ünlü Ubihlar bugün, geçmişlerine dair pek az şey anımsıyorlar.

bağlı Manyas ilçesinin Haciosman köyündeki evinin bahçesinde mısırlar arasında, arı bir yalnızlık, dingin bir kendine yeterli içinde dolaşırken bulurlar. Kendilerini tanırlar. Gözleri pek iyi görmeyen, kulakları ağır işiten ve tek ayağı hafif aksayan, Ubihların, kültürlü ve son derece ince bir kişi olduğundan ötürü kendisine "Kaymakam Tevfik" dedikleri Tevfik Esenç'e, kendisinin ve Ubihların günlük yaşamını anlatan kısa metrajlı bir film çekmeyi amaçladıklarını söylerler. Tevfik Esenç bu teklifi kabul eder ve yardımcı olacağını belirtir.

Ortada kaybolan bir dil ve bu dili yeryüzünde en çok hatırlayabilen yaşlı bir adam, bir Tevfik Esenç vardır. Amaç, bu "trajik son"u özellikle 1950-60 yıllarından itibaren, karayollarının yapılması, iletişim araçlarının yaygınlaşması, değişen sosyo-kültürel ilişkiler sonucu, hızla eriyen Ubihların yaşadığı Haciosman köyünün gündelik hayatının atmosferinde yakalamaktır. Ubihlar, kültürel standardizasyon yönünde, kendi benlikleriyle ilgili sözel ya da yazılı hiçbir hesaplaşma şansına sahip olmadan kültürel kimliklerini yitirmektedirler.

Çerkez kabilelerinin en mağruru

Çerkez kabileleri arasında mağrurlukları ve savaşçılıklarıyla ünlü Ubihlar Kafkasya'da iken, komşu kabilelerin dillerini de bilirlermiş. Ama Kafkasya'yı işgal eden Çarlık Rusyası'nın dayanılmaz baskısı karşısında kalınca "Hase" adını verdikleri Yurt Meclisi'nde ve herhalde bütün Kafkasların kutsal saydıkları meşe ağacının altında- komşuları Abzakla-

rın dilini konuşmaya karar verip, Ubihça'dan bir süre için vazgeçmek yolunu seçmişler. İsmet Arasan, bu yönde yaptığı araştırmalar sonucunda, böyle bir olayın dünyada henüz bir benzerinin dahi yaşanmadığını söylüyor.

Anadolu'da yaşayan eski halkların kalıntıları ve Hint-Avrupa kültürüyle ilgili çalışmalar yapan ve 1929-1936 yıllarında İstanbul Üniversitesi'nde dil tarihi üzerine dersler veren Kafkasolog Dumézil, DSET adında etnik bir topluluğu ararken, Güney Marmara civarında Ubihçayı konuşan yaşlılara rastlamış ve Ubihlarla ilgili çalışmalarına 1930 yılında başlamış; Georges Dumézil, alfabeti, literatürü olmayan Ubihça ile ilgili araştırmalarını 1987 yılına, yani ölümüne dek sürdürmüştü. Dumézil'in çalışmalarına 1956 yılından itibaren inılmaz hafızası ve üstün zekâsıyla Tevfik Esenç de katılmış ve Ubihça gibi zor bir dili insanlık hafızasına kazandıran Georges Dumézil'le birlikte üzerine düşen misyonu eksiksiz yerine getirmiş.

İsmet Arasan, bu gönül insanların eşsiz birikimleri, bilgi ve özverileri ışığında "Son Sesler" filmi tamamladı. Ve "Son Sesler" Fransız Kültür Bakanlığı'nın George Pompidou Kültür Merkezi'ne bağlı biririm olarak çalışan, bu yıl 10. kez gerçekleştirilen "Cinéma Du Reel" adlı uluslararası festivale sosyal-antropolojik dokümanterler kategorisinde Türkiye'yi temsilen kabul edilen ilk film oldu. Festival sonucunda, "Son Sesler" filmi, 500 film arasında son değerlendirmeye kalan 32 filmin arasına girdi ve çok sıcak bir ilgi gördü.

"Son Sesler" filmi ayrıca, bu yıl Sinema Günleri'nin belgesel filmler programı kapsamında, 14 Nisan Perşembe günü İstanbul'daki Fransız Kültür Merkezi'nde gösterilecek.

"Son Sesler" in yönetmeni İsmet Arasan, filmiyle ilgili duygularını şöyle anlatıyor:

"Bir dünya gözümüzün önünde göçüp gidiyor ve onlar bu göçüşü bizim algıladığımız ve entelektüelce öne çıkarttığımız anlamda hiç de öyle büyük bir sarsıntı ile yaşamıyorlar. Ama hayatta bazı sarsıntıların insanları irkiltecek sessizlikte yaşandığı gerçeği var. Onların bize öğrettiği şeylerden birisi de bu benice. Tevfik Esenç'in garip bir bilgelikle bize anlatmak istediği buydu: 'Siz ne yapmak isterseniz, ne yaparsanız, ne kadar anlatsanız, bu dipsiz bir kuyudur. Ama biz bu kuyunun içine eğilip, bakabilir, içine taş atabilir, gider taşın yankılarından birtakım manalar çıkarabiliriz. Ve bu hakkı bizden kimse alamazdı, alamaz.'

Ubih kökenli bir dünya güzeli

Ubih kökenli ünlülerin başında, "Dünya Güzelimiz" Keriman Halis Ece geliyor. Ayrıca eski Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, Prof. Hıfzı Topuz, ressam Avni Arbaş, tarihçi Mim Kemal Öke, işadamı Adnan Hunca, Ubih kökenli ünlüler arasında yer alıyorlar. Tarihi kaynaklara göre Abdülmecit'in tüm haremi Ubih kabilesinden olduğu ortaya çıkıyor. Abdülhamit'in analığı Perestü Hatun da yine bu haremde yaşamış. Bir niyayet de Evliya Çelebi'nin Ubih kökenli olduğudur.

Dünyanın en zor dillerinden biri olan Ubihça, aynı zamanda Kafkasya'nın en eski dili. Dilbilimcilere göre, dünyanın fonem bakımından en zengin dili sayılan Ubihça'da 82'si sessiz, 3'ü sesli 85 fonem var. Ubihça, Kuzeybatı Kafkas dillerinden biri sayılıyor ve Hint-Avrupa dil ailesi arasında yer alıyor. Abazca'ya çok yakın olan Ubihça'nın Hititçe ve Sümerce'ye oldukça benzediği yine dilbilimcilerin saptadığı çarpıcı bir gerçek. □

